

М.М. ПЕРЕГРИМ

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
вул. Тімірязєвська, 1, Київ, 01014, Україна

НОВІ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ РІДКІСНИХ ВИДІВ РОСЛИН НА ТЕРИТОРІЇ ДОНЕЦЬКОГО КРЯЖУ

Ключові слова: флора, нові місцезнаходження, рідкісні види, Донецький кряж

Вступ

Під час експедиційних досліджень на території Донецького кряжу, проведених у 2001—2005 рр., виявлено 20 нових місцезнаходжень 12 видів рослин (*Delphinium sergii* Wissjul., *Paeonia tenuifolia* L., *Cleome donetzica* Tzvelev, *Onosma graniticola* Klokov, *Scrophularia donetzica* Kotov., *Tulipa schrenkii* Regel, *Fritillaria meleagroides* Patrin ex Schult. & Schult. f., *Ornithogalum boucheanum* (Kunth) Asch., *Allium lineare* L., *Crocus reticulatus* Steven ex Adams, *Stipa dasyphylla* (Czern. ex Lindem.) Trautv., *S. pulcherrima* K. Koch), занесених до Червоної книги України [8]. Дослідження проводились в межах підготовки кандидатської дисертації за темою «Рідкісні та зникаючі види флори Донецького кряжу». Це повідомлення є продовженням ряду публікацій автора [3—6], які доповнюють відомості щодо поширення рідкісних і зникаючих видів рослин флори України.

Матеріали і методи досліджень

Назви видів наводяться за зведенням С.Л. Мосякіна і М.М. Федорончука [10]. Прізвища колекторів згадуються, якщо зразки зібрані не лише автором повідомлення. Гербарні зразки передані до Національного гербарію Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (KW) і гербарію Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України (KWHА).

Delphinium sergii. Луганська обл., Лутугинський р-н, між селами Круглік та Лісне, по балці Сухій, в екотоні між байрачним лісом та прилеглими степовими ділянками (22.06.2003, KW, KWHА).

Paeonia tenuifolia. 1. Луганська обл., Лутугинський р-н, окол с. Розкішне, балка Плоска, біля підніжжя мергельних схилів (05.05.2004, М. Перегрим, Н. Журавель, KW, KWHА). 2. Луганська обл., Лутугинський р-н, окол с. Героргіївка, балка Коноплянівська, мергельні схили (05.05.2004, М. Перегрим, Н. Журавель, KW, KWHА).

Cleome donetzica. Донецька обл., Шахтарський р-н, на північ від с. Дмитрівка, відслонення сланців по лівому березі р. Міус (09.07.2004, KWHА).

Onosma graniticola. Ростовська обл., окол м. Донецька, біля с. Гундоровка, степові схили з відслоненнями пісковика по правому березі р. Сіверський Донець (02.05.2004, М. Перегрим, М. Серєда, KWHА).

© М.М. ПЕРЕГРИМ, 2006

Scrophularia donetzica. Луганська обл., Лутугинський р-н, окол. с. Успенка, відслонення сланців у геологічній пам'ятці природи місцевого значення Кривенький яр (06.05.2005, М. Перегрим, О. Надєїна, *KWHA*).

Tulipa schrenkii. 1. Луганська обл., Антрацитівський р-н, окол. с. Маломиколаївка, степові схили по правому березі Єлизаветівського водосховища (21.04.2004, *KWHA*). 2. Луганська обл., Краснодонський р-н, окол. с. Хрящувате, залишки степових ділянок між лісосмугами (23.04.2004, *KWHA*). 3. Луганська обл., Краснодонський р-н, окол. с. Давидо-Нікольське, гора Біла, крейдиані відслонення східної експозиції (25.04.2004, *KWHA*). 4. Луганська обл., Лутугинський р-н, окол. с. Розкішне, балка Плоска, в улоговинах на мергельних схилах (14.04.2004, *KW*).

Fritillaria meleagroides. Ростовська обл., Кам'янський р-н, окол. с. Мала Кам'янка, заплавні луки по правому березі р. Сіверський Донець (02.05.2004, М. Перегрим, М. Серєда, *KW, KWHA*).

Ornithogalum boucheanum 1. Луганська обл., Антрацитівський р-н, окол. с. Маломиколаївка, у тальвегу байрачного лісу по правому березі Єлизаветівського водосховища (21.04.2004, *KW, KWHA*). 2. Луганська обл., Лутугинський р-н, окол. с. Розкішне, відрог по правій стороні балки Плоскої (14.04.2004, *KWHA*; 05.05.2004, М. Перегрим, Н. Журавель, *KW, KWHA*).

Allium lineare. 1. Донецька обл., Шахтарський р-н, РЛП «Донецький кряж», окол. с. Петровське, відслонення пісковиків по правому березі р. Севаст'янівка, схил південної експозиції крутістю до 45° на горі Високий (29.06.2004, *KWHA*). 2. Луганська обл., Лутугинський р-н, окол. с. Палійовка, на відслоненнях пісковиків, по лівому березі р. Велика Кам'янка, схил південної експозиції каньйонного типу (17.04.2004, *KW, KWHA*).

Crocus reticulatus. 1. Луганська обл., Перевальський р-н, на південь від с. Селезнівка, вздовж балки Скелевата (22.04.2004, *KWHA*). 2. Луганська обл., Антрацитівський р-н, окол. с. Маломиколаївка, на узліссі байрачного лісу по правому березі Єлизаветівського водосховища (21.04.2004, *KW, KWHA*).

Stipa dasyphylla. Луганська обл., Краснодонський р-н, окол. с. Урало-Кавказ, 0,5 км на північ від залізничної зупинки «172 км», степові гриви (01.05.2001, *KWHA*).

Stipa pulcherrima. 1. Луганська обл., Лутугинський р-н, окол. с. Георгіївка, вздовж балки Коноплянівська (05.05.2004, М. Перегрим, Н. Журавель, *KWHA*). 2. Луганська обл., Краснодонський р-н, окол. с. Урало-Кавказ, 0,5 км на північ від залізничної зупинки «172 км», степові гриви (01.05.2001, *KWHA*).

Результати досліджень та їх обговорення

Найцікавішими є знахідки нових місцезнаходжень *Cleome donetzica*, *Onosma graniticola*, *Allium lineare*. Так, *Cleome donetzica* — ендемік Донецького кряжу, який перебуває на межі зникнення, з урахуванням наведених даних, відомий у світі з шести місцезнаходжень (чотири з них — в Україні, два — в Росії): Донецька обл., Амвросіївський р-н, окол. с. Велике Мешкове (02.08.1961, 17.04.1962, О.М. Дубовик, *KW*); Луганська обл., Антрацитівський р-н, окол. с. Боково-Пла-

тове, на сланцевих відслоненнях уздовж р. Кріпенька (10.09.1976, О.М. Дубовик, В.В. Новосад, *КШ*; 30.06.1962, О.М. Дубовик, *КШ*); Луганська обл., Краснолуцька міськрада, окол. с. Новопавлівка [1]; Ростовська обл., Куйбишевський р-н, на р. Ясинівці, лівій притоці р. Міус, у хуторі Ясинівському [1]. Одне місцезнаходження в Росії (Ростовська обл., Білокалитвенський р-н, окол. станції Краснодонська — колишня Єкатеринінська), а саме *locus classicus*, вважалось втраченим [7], однак у 1997 р. виявлено чисельну популяцію виду [9]. У встановленому нами місцезнаходженні на площі 25 м² зростають 13 особин.

Onosma graniticola — причорноморський ендемічний вид на межі зникнення. Відомий з п'яти місцезнаходжень (три — в Україні, два — в Росії): Миколаївська обл., Арбузинський р-н, окол. с. Бузького, Доманівський р-н, окол. с. Богданівка [8]; Луганська обл., Свердловський р-н, окол. с. Провалія, Провальський степ (26.06.1962, О.М. Дубовик, *КШ*; 10.06.1979, Т.Т. Чуприна, *DNZ*); Ростовська обл., Кам'янський р-н, окол. хутора Анікін [7]. У встановленому нами місцезнаходженні на площі приблизно в 100 м² зростає 14 особин виду.

Allium lineare — східноєвропейсько-азійський вид, в Україні знаходиться на західній межі ареалу, за Ю.Д. Клеоповим є реліктом перегляціальних степів [2]. На Донецькому кряжі відомо дев'ять місцезнаходжень виду [4]. Серед вище наведених місцезнаходжень популяція з відслонень пісковиків по лівому березі р. Велика Кам'янка є, ймовірно, найбільшою з-поміж відомих на сьогодні в країні за площею і чисельністю особин. За типом просторової структури популяція належить до ізольованих лінійних, або стрічкових, простягається до 3 км на схід від селища, її ширина не перебільшує 20 м, середня щільність— 10—12 особин на 1 м². Популяція, знайдена у РЛП «Донецький кряж», виявилася значно меншою: на площі 150 м² зростає 41 генеративна особина.

Треба зазначити, що більшість встановлених популяцій знаходиться на ділянках, які зазнають посиленого антропогенного тиску. Найнебезпечнішим є неконтрольоване, необмежене випасання худоби, незаконне кустарне видобування пісковиків і збирання населенням рослин на букети та їх викопування для пересаджування на присадибні ділянки. Для збереження популяцій рідкісних і зникаючих видів рослин флори України необхідно створити ряд об'єктів природно-заповідного фонду, насамперед у Краснодонському, Лутугинському, Антрацитівському районах Луганської обл. Нині підготовлено і передано до відповідних установ наукові обґрунтування на створення двох ботанічних заказників загальнодержавного значення (Ельба на межі Лутугинського і Краснодонського районів, Єлизаветівський степ — на межі Антрацитівського і Лутугинського) й одного ботанічного заказника місцевого значення (Лісне в Лутугинському районі) на Луганщині.

Висновки

Отже, незважаючи на те, що рослинний покрив Донецького кряжу тривалий час досліджували багато науковців, частина території залишається недостатньо вивченою у флористичному відношенні. У майбутньому необхід-

но детально дослідити південь Луганської та прикордонні райони Ростовської областей. Наші дані доповнюють відомості про сучасне географічне поширення рідкісних і зникаючих видів флори України.

1. Дубовик О.М., Ткаченко В.С. Деякі нові та рідкісні рослини південно-східної України // Укр. ботан. журн. — 1967. — 24, № 3. — С. 50—54.
2. Клеопов Ю.Д. Перегляціальні степи європейської частини СРСР // Уч. зап. Харьк. ун-та. — 1941. — Вип. 22. — С. 167—183.
3. Перегрим М.М. *Crocus reticulatus* Steven ex Adams на Донецькому кряжі // Інтрод. росл. — 2004. — № 4. — С. 61—67.
4. Перегрим М.М. Географічне поширення *Allium lineare* L. на Донецькому кряжі // Мат-ли V Міжнар. наук. конф. молодих дослідників «Теор. та прикл. аспекти інтрод. росл. і зеленого буд-ва». — К.: Фітосоціоцентр, 2005. — С. 41—42.
5. Перегрим М.М., Наконюк І.П. *Fritillaria ruthenica* Wikstr. на Донецькому кряжі // Інтрод. росл. — 2005. — № 1. — С. 3—10.
6. Перегрим М.М., Лесняк Л.І., Перегрим О.М. Нові флористичні знахідки на Донецькому кряжі // Укр. ботан. журн. — 2004. — 61, № 5. — С. 79—83.
7. Редкие и исчезающие виды растений, грибов и лишайников Ростовской области / Под ред. В.В. Федяевой. — Ростов-на-Дону: Пайк, 1996. — 246 с.
8. Червона книга України. Рослинний світ. — К.: УЕ, 1996. — 608 с.
9. Шмарова А.Н., Шишлова Ж.Н., Дорофеев В.И., Буркина Т.М. Новые материалы к флоре Нижнего Дона // Ботан. журн. — 2002. — 87, № 7. — С. 118—123.
10. Mosyakin S., Fedoronchuk M. Vascular plants of Ukraine. A Nomenclatural checklist. — Kiev, 1999. — xxiii + 346 s.

Рекомендує до друку
С.Л. Мосякін

Надійшла 03.02.2006

Н.Н. Перегрим

Национальный ботанический сад им. Н.Н. Гришко НАН Украины, г. Киев

НОВЫЕ МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ РЕДКИХ ВИДОВ РАСТЕНИЙ НА ТЕРРИТОРИИ ДОНЕЦКОГО КРЯЖА

При проведении экспедиционных исследований на территории Донецкого кряжа в 2001—2005 гг. выявлено 20 новых местонахождений 12 видов растений (*Delphinium sergii* Wissjul., *Paeonia tenuifolia* L., *Cleome donetzica* Tzvelev, *Onosma graniticola* Klokov, *Scrophularia donetzica* Kotov., *Tulipa schrenkii* Regel, *Fritillaria meleagroides* Patrin ex Schult. & Schult. f., *Ornithogalum boucheanum* (Kunth) Asch., *Allium lineare* L., *Crocus reticulatus* Steven ex Adams, *Stipa dasyphylla* (Czern. ex Lindem.) Trautv., *S. pulcherrima* K. Koch), занесеных в Красную книгу Украины.

Ключевые слова: флора, новые местонахождения, редкие виды, Донецкий кряж

М.М. Peregrym

M.M. Grishko National Botanical Garden, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

NEW LOCATIONS OF RARE SPECIES OF PLANTS IN THE DONETSK RIDGE AREA

During research expedition in 2001—2005 in the Donetsk Ridge area we found 20 new localities of 12 species of plants (*Delphinium sergii* Wissjul., *Paeonia tenuifolia* L., *Cleome donetzica* Tzvelev, *Onosma graniticola* Klokov, *Scrophularia donetzica* Kotov., *Tulipa schrenkii* Regel, *Fritillaria meleagroides* Patrin ex Schult. & Schult. f., *Ornithogalum boucheanum* (Kunth) Asch., *Allium lineare* L., *Crocus reticulatus* Steven ex Adams, *Stipa dasyphylla* (Czern. ex Lindem.) Trautv., *S. pulcherrima* K. Koch), which are listed in the Red Data Book of Ukraine.

Key words: flora, new finds, rare species, Donetsk Ridge